

V Bruseli 26. 6. 2013
COM(2013) 454 final

**OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU
HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV**

**KROKY VPRED PRI IMPLEMENTÁCII VNÚTROŠTÁTNYCH STRATÉGIÍ
INTEGRÁCIE RÓMOV**

OZNÁMENIE KOMISIE EURÓPSKEMU PARLAMENTU, RADE, EURÓPSKEMU HOSPODÁRSKEMU A SOCIÁLNEMU VÝBORU A VÝBORU REGIÓNOV

KROKY VPRED PRI IMPLEMENTÁCII VNÚTROŠTÁTNYCH STRATÉGIÍ INTEGRÁCIE RÓMOV

1. ÚVOD

V oznámení Komisie s názvom *Rámcová EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov*¹ bola členským štátom adresovaná výzva, aby prijali alebo ďalej rozvíjali komplexný prístup k integrácii Rómov a podporili množstvo spoločných cieľov. Uvedené ciele sa týkajú štyroch oblastí (vzdelávania, zamestnanosti, zdravia a bývania) a ich cieľom je urýchliť integráciu Rómov. Tento prístup podporili hlavy štátov alebo vlád všetkých členských štátov EÚ.²

Členské štáty na túto výzvu reagovali predložením vnútroštátnych stratégií integrácie Rómov. Vnútroštátne stratégie sa líšia v závislosti od veľkosti rómskej populácie a problémov, ktoré musia jednotlivé členské štáty riešiť³. Európska komisia tieto stratégie v roku 2012 posúdila⁴ a dospela k záveru, že na dosiahnutie pokroku v uvedených štyroch oblastiach je potrebné si určiť priority pre niekoľko štrukturálnych predpokladov, ktoré sú na úspešnú implementáciu stratégií nevyhnutné, pričom medzi ne patria: práca s miestnymi a regionálnymi orgánmi a občianskou spoločnosťou, pridelovanie primeraných finančných zdrojov, monitorovanie a umožnenie úpravy politík, presvedčivý boj proti diskriminácii a vytvorenie vnútroštátnych kontaktných miest pre problematiku integrácie Rómov.

Predkladané oznámenie sa zameriava na tieto štrukturálne predpoklady, keďže napriek tomu, že na politickej úrovni sa v členských štátoch podniklo niekoľko krokov, a to najmä s cieľom zabezpečiť lepšiu koordináciu všetkých zúčastnených strán aktívnych v oblasti integrácie Rómov, účinné zmeny sú stále nedostatočné. S cieľom stimulovať ďalšie snahy členských štátov sa Komisia okrem toho prostredníctvom tohto oznámenia zaväzuje poskytnúť členským štátom dodatočnú podporu, a to najmä pri využívaní finančných prostriedkov EÚ na integráciu Rómov.

2. ÚČINNÁ IMPLEMENTÁCIA STRATÉGIÍ – NAJDÔLEŽITEJŠIA PRE DÔVERYHODNOSŤ POLITICKÝCH ZÁVÄZKOV A USKUTOČNENIE FUNDAMENTÁLNYCH ZMIEN

Zabezpečenie účinnej implementácie vnútroštátnych stratégií integrácie Rómov je to najpodstatnejšie. Za súčasných hospodárskych podmienok je mimoriadne dôležité

¹ COM(2011) 173 final, 5.4.2011.

² Závery Európskej rady, EUCO 23/11 z 23. a 24. júna 2011, v nadväznosti na závery Rady pre zamestnanosť, sociálnu politiku, zdravie a spotrebiteľské záležitosti (EPSCO) týkajúcich sa rámca EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020, 106665/11, 19.5.2011.

³ V tomto oznámení sa pojem „stratégia“ týka integrovaných súborov politických opatrení a stratégií.

⁴ Oznámenie *Vnútroštátne stratégie integrácie Rómov: prvý krok pri implementácii rámca EÚ* a sprievodný pracovný dokument útvarov Komisie SWD (2012)133 final.

prijat' primerané opatrenia a účinnejšie využívať dostupné zdroje na riešenie sociálno-ekonomickej integrácie Rómov. Preto Komisia dôsledne sleduje pokrok jednotlivých členských štátov v rámci procesu stratégie Európa 2020, ako aj v konkrétnom kontexte rámca EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov.

Súčasťou procesu uskutočňovania stratégie Európa 2020 bude aj naďalej dôsledné monitorovanie začleňovania Rómov a jeho súvislosti s hlavnými politikami. Členské štáty s vysokým počtom rómskych obyvateľov budú musieť na dosiahnutie pokroku pri plnení cieľov stratégie Európa 2020 v oblasti zamestnanosti, sociálneho začlenenia a vzdelávania vyriešiť problémy spojené so začleňovaním Rómov, ktoré boli zdôraznené v európskom semestri 2012. V týchto členských štátoch prinesie integrácia Rómov nielen spoločenské, ale aj hospodárske výhody.⁵ V európskom semestri 2013 navrhla Komisia posilnenie a ďalšie prepracovanie odporúčaní v oblasti začleňovania Rómov pre členské štáty, ktorých sa to najviac týka⁶.

V súvislosti s rámcom EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov Komisia zintenzívnila dialóg s viacerými členskými štátmi. V rokoch 2012 a 2013 sa uskutočnili dvojstranné stretnutia⁷, na ktorých sa zúčastnili príslušné vnútroštátne orgány a odborníci z Komisie s cieľom prediskutovať podrobné posúdenie vnútroštátnych stratégií integrácie Rómov a spôsoby zabezpečenia ich účinného vykonávania.

Okrem toho bola zriadená sieť vnútroštátnych kontaktných miest členských štátov pre integráciu Rómov, ktorá slúži na uľahčenie viacstrannej výmeny skúseností, vzájomné učenie a spoluprácu medzi členskými štátmi⁸.

Napokon, s cieľom pomôcť členským štátom určiť pokrok v oblasti integrácie Rómov zriadila Agentúra Európskej únie pre základné práva (FRA) pracovnú skupinu ad hoc⁹. Jej hlavným cieľom je pomôcť zúčastneným členským štátom

⁵ V štyroch krajinách môže úplná integrácia Rómov na trhu práce priniesť hospodárske výhody vo výške približne 0,5 miliardy EUR a daňové výhody vo výške približne 175 miliónov EUR ročne. World Bank, *Roma Inclusion: An Economic Opportunity for Bulgaria, Czech Republic, Romania and Serbia*, september 2010.

⁶ Na základe návrhu Komisie prijatého 29. mája 2013 dostalo päť členských štátov (Bulharsko, Česká republika, Maďarsko, Slovensko a Rumunsko) odporúčania pre jednotlivé krajiny, ktoré sa týkajú začleňovania Rómov. V týchto odporúčaní sa na jednej strane rieši vykonávanie vnútroštátnych stratégií integrácie Rómov (zabezpečujúcich účinné plnenie cieľov vo všetkých oblastiach politik, a to aj prostredníctvom lepšej koordinácie medzi zúčastnenými stranami, pridelovania finančných prostriedkov a dôkladného monitorovania a presadzovania cieľov v oblasti začleňovania Rómov) a na druhej strane príprava konkrétnych politik v oblasti vzdelávania (najmä potreba zabezpečiť účinný prístup ku kvalitnému a inkluzívnemu všeobecnému vzdelávaniu už od predškolských zariadení) a zamestnanosti (podpora aktivačných opatrení, podpora prechodu na trh práce).

⁷ BG, FR, HU, IT, RO, SK.

⁸ V rámci tejto siete bola zriadená pracovná skupina, v ktorej je zohľadnená rôznorodosť pomerov a skúseností týkajúcich sa Rómov v EÚ a ktorej cieľom je podrobne diskutovať o problémoch a realizovateľných riešeniach. Identifikované problémy boli začlenené do návrhu právneho nástroja zameraného na poskytnutie väčšej podpory členským štátom a ich lepšieho usmernenia v oblasti podpory začleňovania Rómov, pričom sú zároveň uvedené v tomto oznámení http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_nationalcontactpoints_en.pdf.

⁹ Do tejto pracovnej skupiny je zapojených desať členských štátov (BG, CZ, ES, FI, FR, IT, HU, RO, SK, UK) a odborníci z Eurofoundu a Rozvojového programu Organizácie Spojených národov.

zaviesť účinné mechanizmy monitorovania na získanie spoľahlivých a porovnateľných výsledkov¹⁰.

Komisia analyzovala pokrok dosiahnutý v roku 2012 pri vykonávaní vnútroštátnych stratégií na základe údajov členských štátov a príspevkov odborníkov a občianskej spoločnosti¹¹, ako aj zistení agentúry FRA.

2.1. Štrukturálne predpoklady účinného vykonávania

- (a) Zapájanie regionálnych a miestnych orgánov a úzka spolupráca s občianskou spoločnosťou

V rámci EÚ sa zdôraznila potreba neustáleho dialógu medzi vnútroštátnymi, regionálnymi a miestnymi orgánmi a rómskou občianskou spoločnosťou pri navrhovaní, vykonávaní a monitorovaní vnútroštátnych stratégií. Väčšina členských štátov prijala opatrenia v tomto zmysle. Zúčastnené strany ich však často vnímali ako neúčinné, pretože im neumožňovali aktívne sa zúčastňovať vykonávania a monitorovania vnútroštátnych stratégií.

(1) Zapojenie miestnych a regionálnych orgánov

Ako je vyzdvihnuté v správe Komisie o pokroku z roku 2012, aktívne zapojenie miestnych a regionálnych orgánov do všetkých fáz procesu začleňovania Rómov je jedným z rozhodujúcich predpokladov úspechu.

Zapojenie miestnych a regionálnych orgánov	Členské štáty, ktoré prijali takéto opatrenia
Zavedený štruktúrovaný dialóg	AT, BE, BG, CZ, DK, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, NL, RO, SE, SI, SK, UK
Podpora výmeny skúseností a spolupráce medzi miestnymi orgánmi	BE, BG, CZ, DK, FI, FR, HU, IT, SE, ES, SI, UK
Pridelovanie zdrojov na integráciu Rómov miestnym a regionálnym orgánom	AT, BE, CZ, DE, DK, EL, FI, FR, IE, IT, PL, RO (plánované), SE, SI, SK

¹⁰ Chorvátsko sa už začalo pripravovať na pristúpenie k tomuto procesu rámca EÚ a aktívne sa zúčastňuje na činnosti siete vnútroštátnych kontaktných miest a pracovnej skupiny agentúry FRA pre monitorovanie.

¹¹ Vráťane záverov zdôraznených počas dialógu medzi komisármi a zástupcami občianskej spoločnosti 15. mája 2013, ako aj správ koalícií občianskej spoločnosti, organizovaných sekretariátom nadácie Dekáda začleňovania rómskej populácie v šiestich členských štátoch (Bulharsku, Českej republike, Maďarsku, Rumunsku, Slovensku, Španielsku) a dvoch krajinách zapojených do procesu rozširovania (Albánsku, bývalej Juhoslovanskej republike Macedónsko), správ siete nezávislých odborníkov v oblasti sociálneho začleňovania (<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1025&langId=en>), správy Európskej rómskej informačnej kancelárie *Diskriminácia Rómov v EÚ v roku 2012*, písomných spätných väzieb sietí Eurocities a Eurodiaconia a výskumných štúdií Akademickej siete rómskych reálií (http://romanistudies.eu/news/contributions_from_members/).

O rok neskôr možno dospieť k záveru, že je potrebné, aby väčšina členských štátov vyvinula väčšie úsilie a užšie a systematickejšie zapojila miestne orgány do prípravy, vykonávania, monitorovania, hodnotenia a revidovania politiky¹². Politiky a akčné plány integrácie Rómov sa majú pripravovať ako neoddeliteľná súčasť programov regionálnych a miestnych verejných orgánov: majú sa v nich stanovovať jasné základné hodnoty, kvantifikované ciele a osobitné opatrenia, aby sa štyri oblasti vnútroštátnej stratégie integrácie Rómov preniesli na miestnej úrovni do praxe. Na vykonávanie týchto plánov je potrebné miestnym a regionálnym orgánom poskytnúť primerané finančné a ľudské zdroje. Je potrebné zlepšiť ich schopnosť riadiť, monitorovať a hodnotiť začleňovanie Rómov.

(2) Úzka spolupráca s občianskou spoločnosťou

V správe Komisie o pokroku z roku 2012 sa poukazuje na to, že zapojenie občianskej spoločnosti by sa nemalo končiť len konzultáciami pri príprave stratégií. Občianska spoločnosť musí zohrávať aktívnu úlohu aj pri vykonávaní a monitorovaní vnútroštátnych stratégií. Pre úspech a udržateľnosť integrovaných miestnych akčných plánov je rozhodujúca schopnosť vybudovať kapacity základnej občianskej spoločnosti na miestnej úrovni.

Úzka spolupráca s občianskou spoločnosťou	Členské štáty, ktoré prijali takéto opatrenia
Zavedený štruktúrovaný dialóg s občianskou spoločnosťou na vnútroštátnej úrovni	BE, BG, EE, ES, DK, FI, FR, HU, LV, LT, SE, SI, UK
Podpora aktívneho zapojenia občianskej spoločnosti a rómskych zástupcov na miestnej úrovni	BE (regionálna úroveň), BG, CZ, ES, FI, HU, LV, PT, SE, SI
Finančná podpora rozvoja kapacít občianskej spoločnosti	EE, ES, FR, LV, SE, SI

V druhom roku vykonávania vnútroštátnych stratégií je vo väčšine členských štátov zákonné zastúpenie Rómov a zapojenie všetkých príslušných organizácií občianskej spoločnosti stále nedostatočné. **Organizácie občianskej spoločnosti, a to najmä miestne organizácie zastupujúce Rómov, musia mať na to, aby mohli k tomuto procesu zmysluplne prispieť, dostatočné kapacity na lepší prístup k verejným financiám, na ich rýchlejšie a účinnejšie sprístupnenie tým, ktorým sú priamo určené, a na účinnú účasť na príprave, vykonávaní a monitorovaní politik integrácie Rómov. Len niekoľko členských štátov poskytuje organizáciám občianskej spoločnosti primeranú podporu, aby mohli takúto úlohu zohrávať. Hoci mechanizmy na začlenené názorov Rómov sú zavedené, nezabezpečujú, aby tieto názory výrazne vplývali na jednotlivé politiky. Všetky členské štáty by**

¹² Niektoré členské štáty vyvinuli mimoriadne úsilie na podporu medzinárodnej siete svojich miestnych orgánov, napr. sa zúčastnili na činnosti Európskej aliancie miest a regiónov pre začleňovanie Rómov. Iné vymenovali regionálnych alebo miestnych koordinátorov s cieľom lepšie identifikovať problémy v rómskych komunitách alebo koordinovať implementáciu stratégií na miestnej úrovni.

mali zabezpečiť účinné a transparentné fungovanie mechanizmov pravidelných konzultácií a to, aby sa tieto mechanizmy týkali vykonávania, monitorovania a hodnotenia vplyvu stratégií. Mal by sa podporovať dialóg medzi rôznymi druhmi organizácií občianskej spoločnosti a výskumnými pracovníkmi pôsobiacimi vo všetkých oblastiach relevantných pre začleňovanie Rómov. Spoluprácu s občianskou spoločnosťou je potrebné podporovať aj pri príprave miestnych akčných plánov.

(b) Pridelovanie primeraných finančných zdrojov

V rámci EÚ bola členským štátom adresovaná výzva na pridelenie dostatočných finančných prostriedkov na opatrenia v oblasti začleňovania Rómov z vnútroštátnych rozpočtov, ktoré by sa v prípade potreby doplnili o prostriedky z EÚ a medzinárodné prostriedky, pričom spolufinancovanie z prostriedkov EÚ je dostupné najmä z Európskeho sociálneho fondu, Európskeho fondu regionálneho rozvoja a Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka.

V správe Komisie o pokroku z roku 2012 sa konštatuje, že hlavnou prekážkou vykonávania boli aj naďalej nedostatky v pridelovaní finančných zdrojov na príslušné politické záväzky prijaté v stratégiách. Nevyhnutným predpokladom je konkrétne a transparentné pridelovanie rozpočtových prostriedkov pre akčné plány. Okrem toho je potrebné využívať územný prístup, na základe ktorého sa riešia potreby tých oblastí, ktoré sú najviac postihnuté chudobou, alebo cieľových skupín s najväčším rizikom diskriminácie alebo vylúčenia.

Pridelovanie finančných zdrojov	primeraných	Členské štáty, ktoré prijali takéto opatrenia
Integrovaný prístup k pridelovaniu finančných zdrojov		EL, ES, FI, HU, IT, LV, SI, SK
Územný prístup k pridelovaniu finančných zdrojov		CZ, EL, ES, HU, IT, PL, SE, SK
Zapojenie miestnych a regionálnych orgánov a občianskej spoločnosti do plánovania využívania finančných prostriedkov EÚ		BE, BG, CZ, ES, FI, IT, RO, SI, SK (prvé kroky)

Napriek tomu, že od predchádzajúcej správy sa dosiahol určitý pokrok, financovanie vnútroštátnych stratégií ešte stále nie je primerané. **V niektorých členských štátoch sa vykonávanie vnútroštátnej stratégie oneskorila preto, že z vnútroštátneho rozpočtu na ňu boli pridelené nedostatočné zdroje.**

Pri uvažovaní o výzvach identifikovaných v rámci európskeho semestra by mali všetky členské štáty, primerane k veľkosti a situácii ich rómskych komunít, zabezpečiť prijatie primeraných opatrení na zahrnutie problematiky integrácie Rómov do partnerských dohôd o využívaní európskych štrukturálnych a investičných

fondov¹³ na obdobie rokov 2014 – 2020. Kľúčové politické priority v oblasti začleňovania Rómov sa zdôraznili v odporúčaníach pre konkrétne krajiny v rámci európskeho semestra a v stanoviskách Komisie k rokovaniam o partnerských dohodách s niektorými členskými štátmi. Na zabezpečenie udržateľnosti opatrení v oblasti začleňovania Rómov sú najdôležitejšie vnútroštátne rozpočtové záväzky.

Európsky sociálny fond je hlavným finančným nástrojom EÚ na investície do začleňovania Rómov v oblastiach zamestnanosti, vzdelávania a sociálneho začleňovania. Európsky fond regionálneho rozvoja investoval do bývania v rámci integrovaného prístupu v mnohých členských štátoch, vo väčšine prípadov sa však musí táto možnosť financovania začleňovania Rómov viac využívať. Za týmto účelom môžu členské štáty využívať súbory zručností a zdrojov, ktoré pripravili koalície medzinárodných organizácií s cieľom podporiť projekty začleňovania Rómov na miestnej úrovni.

Návrhy Komisie týkajúce sa politiky súdržnosti EÚ na obdobie rokov 2014 až 2020 poskytujú základ pre integrovaný prístup, pretože sa v nich kombinujú možnosti financovania z fondov EFRR a ESF s cieľom dosiahnuť ciele EÚ v oblasti integrácie Rómov. Členské štáty by mali naplánovať aj využívanie možností podpory dostupných v rámci politiky rozvoja vidieka. V oznámení Komisie s názvom *K sociálnym investíciám do rastu a súdržnosti*¹⁴ sa okrem toho naliehalo na členské štáty, aby využívali prostriedky EÚ na sociálne investície v ďalšom programovom období (2014 – 2020). Komisia tiež navrhla prideliť minimálne 25 % finančných prostriedkov v oblasti politiky súdržnosti na investície do ľudí, zamestnanosti a reforiem sociálnej politiky prostredníctvom Európskeho sociálneho fondu (ESF)¹⁵. Navrhla tiež, aby sa aspoň 20 % tejto sumy pridelilo na sociálne začlenenie, k čomu patrí aj integrácia Rómov. Tým by sa zabezpečilo zvýšenie celkových pridelených finančných prostriedkov na sociálne začlenenie a lepšie by sa tým riešili problémy v tejto oblasti. Využívanie novej konkrétnej investičnej priority zo strany členských štátov a regiónov na integráciu marginalizovaných komunít, akou sú aj Rómovia, v rámci Európskeho sociálneho fondu (návrh Komisie na programové obdobie 2014 až 2020) umožní lepšie posúdenie výdavkov na opatrenia zamerané na integráciu Rómov.

(c) Monitorovanie a umožnenie úpravy politík

V rámci EÚ bola členským štátom adresovaná výzva, aby zaviedli spoľahlivé metódy monitorovania a hodnotenia na posúdenie výsledkov a vplyvov opatrení v oblasti začleňovania Rómov a umožnenie prípadnej úpravy politík. V správe z roku 2012 sa dospelo k záveru, že členské štáty musia v tomto smere vyvinúť väčšie úsilie.

¹³ Európsky sociálny fond (ESF), Európsky fond regionálneho rozvoja (EFRR), Kohézny fond (KF), Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EPFRV) a Európsky fond pre námorné otázky a rybné hospodárstvo (EMFF).

¹⁴ Oznámenie s názvom *K sociálnym investíciám do rastu a súdržnosti – vrátane realizácie Európskeho sociálneho fondu v rokoch 2014 – 2020*, COM(2013) 83 final, a odporúčanie Komisie s názvom „Investovať do detí: východisko z bludného kruhu znevýhodnenia“, COM(2013) 778 final, 20.2.2013.

¹⁵ V súlade so záväzkom prijatým na európskej úrovni znížiť počet ľudí žijúcich v chudobe o 20 miliónov do roku 2020.

Transformácia monitorovania a umožňovanie úpravy politik	Členské štáty, ktoré prijali takéto opatrenia
Vykonané alebo vykonávané mapovanie situácie Rómov (základný cieľ)	CZ, EE, EL, ES, FI, FR, HU, LT, LV, NL, PT, RO, SI, SK
Systém monitorovania na zistenie výsledkov a vplyvov vnútroštátnej stratégie	Prvé kroky: BG Pripravujú sa: BE, ES, FI, HU, IT, SE
Identifikácia oblastí s mimoriadne chudobnými rómskymi komunitami	CZ, EE, EL, FR, HU, PL, RO, SK
Zapojenie všetkých hlavných zúčastnených strán do procesu monitorovania a hodnotenia	AT, CZ (plánované), FI, HU, IT (plánované), LT (plánované), SE (čiastočne), SI, SK (plánované)
Zavedená spolupráca s vnútroštátnymi štatistickými úradmi	BG, CZ, EL, ES, FI, HU, IT, LV, RO, SK, UK
Plánované pravidelné podávanie správ a hodnotenie	BE, BG, CZ, EL, FI, HU, LT, PL, RO, SE, SI, SK

Napriek jednoznačným snahám realizovaným od poslednej správy¹⁶ o zavedenie spoľahlivého rámca monitorovania a hodnotenia, ktorý by systematicky a dôsledne poskytoval údaje (nie nevyhnutne použitím etnických kritérií) o vplyve opatrení v oblasti integrácie Rómov, je vo väčšine členských štátov stále potrebné vykonať viac. Ako bolo zdôraznené pracovnou skupinou pre monitorovanie zriadenou agentúrou FRA, systém monitorovania by mal poskytovať presnú spätnú väzbu vládam na rôznych úrovniach: na jednej strane spätnú väzbu týkajúcu sa pokroku v plnení cieľov vnútroštátnej stratégie a miestnych akčných plánov a na druhej strane spätnú väzbu týkajúcu sa zlepšení sociálno-ekonomickej situácie Rómov a ich situácie v oblasti základných práv v porovnaní s väčšinovým obyvateľstvom (monitorovanie rozdielov).

Je nevyhnutné pravidelne porovnávať údaje s cieľom prísne vyhodnotiť vplyv opatrení na mieste v porovnaní so základným cieľom. Konkrétne je tu všeobecný nedostatok ukazovateľov vplyvu. Okrem toho nie je vo väčšine prípadov jasný rozsah, v akom sa ostatné zúčastnené strany zapájajú do monitorovania, hodnotenia a revidovania politik v súlade s 10 spoločnými základnými zásadami začleňovania Rómov¹⁷. Je potrebné preskúmať možné synergie s existujúcimi ukazovateľmi politik EÚ.

¹⁶ Niektoré členské štáty uviedli, že využívajú prieskumy, mikrosčítania obyvateľstva, mapovanie chudoby podľa území atď.

¹⁷ Desať spoločných základných zásad pre začlenenie Rómov bolo predložených na prvom zasadnutí platformy 24. apríla 2009. Boli priložené k záverom Rady z 8. júna 2009. Tieto zásady zahŕňajú: 1. konštruktívne, pragmatické a nediskriminačné politiky, 2. explicitné, ale nevýhradné zameranie, 3. medzikultúrny prístup, 4. zameranie na hlavné tendencie, 5. informovanosť o rodovom rozmere, 6. prenos politik na základe dôkazov, 7. využívanie nástrojov EÚ, 8. zapojenie regionálnych a miestnych orgánov, 9. zapojenie občianskej spoločnosti, 10. aktívna účasť Rómov.

(d) Presvedčivý boj proti diskriminácii

V rámci EÚ bola členskými štátmi adresovaná výzva, aby zabezpečili nediskrimináciu Rómov a dodržiavanie ich ľudských práv zakotvených v Charte základných práv EÚ a Európskom dohovore o ľudských právach. V správe Komisie o pokroku z roku 2012 sa uvádza, že členské štáty by mali zabezpečiť účinné presadzovanie antidiskriminačných právnych predpisov¹⁸ na svojom území a presvedčivo bojovať proti diskriminácii. V správe sa tiež zdôrazňovalo, že veľké množstvo Rómov žijúcich v členských štátoch tvoria štátni príslušníci tretích krajín legálne sa zdržiavajúcich na ich území, ktorí musia riešiť rovnaké problémy ako migranti z krajín mimo EÚ. Musia sa im priznať rovnaké práva ako ostatným migrantom z krajín mimo EÚ.

Opatrenia na boj proti diskriminácii	Členské štáty, ktoré prijali takéto opatrenia
Presadzovanie antidiskriminačných právnych predpisov na miestnej úrovni	AT, DK, SE
Zvyšovanie informovanosti (vrátane verejnej správy)	AT, BG, CZ, DK, EE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, LT, PT, RO, SI
Zvyšovanie informovanosti Rómov o ich právach	AT, FI, LV, SE, SI
Riešenie rôznych foriem diskriminácie rómskych žien	RO (prvé kroky)
Boj proti obchodovaniu s ľuďmi a pracovnému vykorisťovaniu detí	CZ, DK, HU, NL

Napriek záväzkom prijatým členskými štátmi a antidiskriminačným právnym predpisom vo všetkých členských štátoch, rasizmus voči Rómom a diskriminácia Rómov sa aj naďalej vyskytujú. V niekoľkých členských štátoch je neustále veľmi rozšírená segregácia rómskych detí v školách¹⁹. V správach občianskej spoločnosti a akademickej obce²⁰ sa potvrdzujú rôzne príklady diskriminácie vrátane znevýhodneného prístupu k vzdelávaniu, zdravotnej starostlivosti, policajnej ochrane a bývaniu v porovnaní s väčšinovým obyvateľstvom. Pretrvávajúce problémy

¹⁸ V súlade s povinnosťami vyplývajúcimi zo zmlúv musia členské štáty do svojich vnútroštátnych právnych poriadkov transponovať ustanovenia smernice 2000/43/ES, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod a v súlade s tým vykonať tieto transpozičné opatrenia.

¹⁹ a to najmä v Českej republike, Maďarsku a na Slovensku.

²⁰ Patria sem: správy vnútroštátnych odborníkov týkajúce sa sociálneho začlenenia; správa Európskej rómskej informačnej kancelárie s názvom *Diskriminácia Rómov v EÚ v roku 2012*, 2013; správa sekretariátu nadácie Dekáda začleňovania rómskej populácie v spolupráci s Nadáciou otvorenej spoločnosti s názvom *Najlepšie využívanie prostriedkov EÚ na rómske programy a Kancelária rómskych iniciatív, Priebežné správy občianskej spoločnosti týkajúce sa implementácie stratégie integrácie Rómov a desaťročných akčných plánov*, 2013; správa Amnesty International *Rómovia: požiadavky na rovnoprávnosť a ľudské práva*, apríl 2013; výskumné štúdie Akademickej siete rómskych reálií (http://romanistudies.eu/news/contributions_from_members/); písomný príspevok členov siete Eurodiaconia.

súvisiace s integráciou Rómov, ktorí sú občanmi EÚ, do spoločnosti v jednotlivých krajinách majú naďalej priamy vplyv na širšie vzťahy EÚ s tretími krajinami. Niektoré krajiny napríklad na štátnych príslušníkov niektorých členských štátov uvažujú pre problémy týkajúce integrácie Rómov vízové požiadavky²¹. Tie isté problémy môžu vzniknúť v prípade občanov rómskeho pôvodu z tretích krajín, ktorí sa prisťahujú do EÚ²²,

Bez systematických opatrení na boj proti diskriminácii a rasizmu voči Rómom nemôže implementácia vnútroštátnych stratégií integrácie Rómov priniesť očakávané výsledky. Väčšina členských štátov realizuje činnosti na zvyšovanie informovanosti na podporu začlenenia Rómov²³. **Verejné orgány by však mali urobiť oveľa viac, aby vysvetlili spoločenské a ekonomické prínosy²⁴ začlenenia Rómov do spoločnosti. S cieľom zintenzívniť boj proti diskriminácii je tiež potrebné zvyšovať informovanosť o právach, povinnostiach a príležitostiach medzi samotnými Rómami a zabezpečiť nástroje na ochranu a presadzovanie ich práv, akými sú napríklad orgány na podporu rovnakého zaobchádzania. Členské štáty musia urobiť oveľa viac pre boj so stereotypmi a zabrániť rasistickým alebo inak stigmatizujúcim výrokom alebo takémuto správaniu, ktoré môže podnecovať diskrimináciu Rómov.**

Členské štáty by mali urobiť viac, aby mohli účinne bojovať proti detskej práci, zakázať žobranie detí, plne presadzovať právne predpisy o manželstvách neplnoletých osôb, bojovať proti núteným manželstvám a účinnejšie sa zaoberať problémami obchodu s ľuďmi, a to aj prostredníctvom medzinárodnej spolupráce.

Nevyhnutným predpokladom zabezpečenia rovnakého prístupu k vzdelávaniu, verejným službám, systémom sociálnej ochrany, minimálnym životným podmienkam, bývaniu a zdravotnej starostlivosti je neustále a komplexné riešenie nedostatočnej evidencie Rómov vo vnútroštátnych matrikách a v prípade potreby aj nedostatočného vybavenia Rómov osobnými dokladmi.

(e) Vnútroštátne kontaktné miesta pre integráciu Rómov

V rámci EÚ sa členské štáty vyzývali, aby zriadili vnútroštátne kontaktné miesta pre integráciu Rómov²⁵, ktoré budú mať právomoc koordinovať prípravu

²¹ Vážne znepokojenie po náraste počtu žiadostí o azyl podaných štátnymi príslušníkmi niektorých členských štátov vyjadrila napríklad Kanada.

²² Poznámky Komisie v oznámení *Národné stratégie integrácie Rómov: prvý krok pri implementácii rámca EÚ*, COM(226)2012 final, 26.5.2012 sú platné dodnes: „Súčasná situácia Rómov, ktorí žijú v zlých podmienkach v krajinách zahrnutých do procesu rozširovania mala svoje následky v podobe zvýšeného počtu Rómov, ktorí dočasne migrovali do krajín EÚ v rámci bezvízového režimu a dokonca žiadali o azyl. To môže nepriaznivo ovplyvniť liberalizáciu vízového režimu, ktorá je jedným z najväčších úspechov smerom k integrácii západného Balkánu do EÚ.“

²³ Niektoré z nich (AT, BG, ES, FR, LV) usporiadali školenia pre svojich štátnych zamestnancov (napr. učiteľov, príslušníkov polície alebo súdneho zboru) s cieľom zabrániť diskriminačnému správaniu voči Rómom a bojovať proti predsudkom.

²⁴ World Bank, *Roma Inclusion: An Economic Opportunity for Bulgaria, Czech Republic, Romania and Serbia*, september 2010.

²⁵ http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/roma_nationalcontactpoints_en.pdf

a implementáciu stratégie. V správe Komisie o pokroku z roku 2012 sa zdôrazňuje, že tieto vnútroštátne kontaktné miesta majú byť plne schopné účinne koordinovať začleňovanie Rómov vo všetkých politických oblastiach.

Opatrenia na zabezpečenie účinnej práce vnútroštátnych kontaktných miest	Členské štáty, ktoré prijali takéto opatrenia
Koordinácia medzi sektormi na vnútroštátnej úrovni	AT, BE, BG, CZ, EE, EL, ES, FI, FR, HU, IT, LT, LV, RO, SE, SK
Koordinácia medzi rôznymi úrovňami riadenia (od vnútroštátnej po miestnu)	AT, BE, BG, DK, CZ, EE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LV, NL, RO, SE, SI, SK
Zapojenie vnútroštátnych kontaktných miest do plánovania využívania finančných prostriedkov EÚ	BE, BG, CZ, EL, ES, FI, HU, IE, IT, LT, SK

Všetky vnútroštátne kontaktné miesta sa zúčastňujú na činnosti siete zriadenej v októbri 2012 a vyjadrili vážne obavy týkajúce sa integrácie Rómov. Napriek jednoznačnému pokroku dosiahnutému pri rozvoji ich záväzku a koordinačnej úlohy stále existuje priestor na zlepšenia vzhľadom na ich štatút, schopnosti, zdroje, mandát a politickú podporu, ktorej sa im dostáva: **vnútroštátnym kontaktným miestam je potrebné pridelit' primerané ľudské a finančné zdroje, musia mať formálnu právomoc a kompetencie na koordináciu procesov v rámci ministerstiev a rôznych úrovní riadenia a zabezpečiť, aby sa začleňovanie Rómov integrovalo do všetkých príslušných verejných politík, mali by prispievať k vymedzeniu a vykonávaniu príslušných politík a zapájať sa do strategického plánovania využívania finančných prostriedkov EÚ. Tiež by mali uľahčovať dialóg a výmenu informácií medzi všetkými zúčastnenými stranami a skúmať synergie so všetkými príslušnými iniciatívami**²⁶.

3. KRAJINY ZAPOJENÉ DO PROCESU ROZŠIROVANIA

Vo svojej stratégii rozšírenia EÚ na roky 2012 až 2013, ako aj v podrobnejšej správe o pokroku jednotlivých krajín, Komisia zdôrazňuje, že v krajinách západného Balkánu tvoria Rómovia aj naďalej osobitne znevýhodnenú skupinu obyvateľstva. V mnohých krajinách sa diskriminácia rieši z hľadiska prístupu k vzdelávaniu, zamestnaniu, sociálnej a zdravotnej starostlivosti, bývaniu a osobným dokladom.

Napriek tomu, že v posledných rokoch sa dosiahol pokrok vedúci k istým počiatočným zlepšeniam v oblasti vzdelávania a zdravotnej starostlivosti, stále je potrebné vyvíjať ďalšie úsilie. **A to najmä v rámci pridelovania primeraných zdrojov na vykonávanie politík integrácie Rómov. V oblasti účinnej implementácie a presadzovania právneho a inštitucionálneho rámca sa stále vyskytujú problémy.** V niekoľkých krajinách sa viacročné stratégie na zlepšenie situácie Rómov a súvisiace akčné plány buď nedávno prijali (Čierna Hora a bývalá

²⁶ K takýmto iniciatívam patria vnútroštátne kontaktné miesta v oblasti integrácie, stratégia EÚ pre podunajskú oblasť atď.

Juhoslovanská republika Macedónsko), alebo revidovali a zlepšili (Albánsko, Bosna a Hercegovina, Srbsko a Kosovo²⁷). Turecko ešte nepripravilo systematický prístup a komplexnú stratégiu na posilnenie integrácie Rómov.

Krajiny zapojené do procesu rozširovania by mali aj naďalej konať podľa operatívnych záverov, ktoré spoločne odsúhlasili s Komisiou na vnútroštátnych konferenciách v roku 2011. Tieto závery sa každoročne revidujú v kontexte štrukturálneho politického dialógu. Zaoberajú sa piatimi oblasťami: evidenciou, vzdelávaním, zdravotníctvom, prístupom k práci a bývaním. Komisia v roku 2012 zvýšila svoje úsilie poskytnutím finančnej pomoci zameranej na implementáciu operatívnych záverov v niekoľkých krajinách. Lepšie sa využíval finančný nástroj predvstupovej pomoci (IPA), pretože poskytoval viac podporných opatrení zameraných na začlenenie Rómov do spoločnosti a zlepšenie ich postavenia a životných podmienok a pomáhal krajinám pripravovať, revidovať a vykonávať ich vnútroštátne stratégie v rámci vnútroštátnych aj regionálnych programov. Komisia bude naďalej v rámci procesov pristúpenia týchto krajín k EÚ podporovať politiky a konkrétne opatrenia zamerané na zlepšovanie situácie Rómov vrátane opatrení v rámci Dekády začleňovania rómskej populácie²⁸.

4. ZÁVERY – CESTA VPRED

Z posúdenia pokroku členských štátov za posledný rok možno vyvodit' dva hlavné závery: niektoré členské štáty do značnej miery a konkrétnejšie prehodnotili alebo prepracovali svoje stratégie, a to najmä tak, že sa snažia o realizáciu horizontálneho a vertikálneho dialógu, ako aj koordináciu implementácie svojich stratégií; niektoré z potrebných predpokladov úspešnej implementácie však stále nie sú zavedené, a preto je pokrok v skutočnosti veľmi pomalý.

S cieľom zrýchliť pokrok v oblasti integrácie Rómov v štyroch oblastiach (prístup k vzdelávaniu, zamestnanosti, zdravotnej starostlivosti a bývaniu) Komisia ponúka členským štátom dodatočnú podporu prostredníctvom:

- (a) pomoci pri dosahovaní politických cieľov a záväzkov členských štátov
 - predložením (súčasne s týmto oznámením) návrhu odporúčania Rady týkajúceho sa zvýšenia účinnosti opatrení na dosiahnutie integrácie Rómov. Zistenia správy Komisie o pokroku z roku 2012²⁹ vyplývajúce z výmeny informácií na vysokej úrovni s občianskou spoločnosťou a zástupcami Rómov a z tejto správy viedli Komisiu k tomu, aby členským štátom navrhla

²⁷ Týmto označením nie sú dotknuté pozície v otázke štatútu tejto krajiny, pričom označenie je v súlade s rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN č. 1244 a stanoviskom Medzinárodného súdneho dvora k vyhláseniu nezávislosti Kosova.

²⁸ Dekáda začleňovania rómskej populácie, ktorá zahŕňa všetky prístupujúce krajiny okrem Islandu, Kosova a Turecka, slúži zatiaľ ako platforma a prostriedok politickej koordinácie, výmeny skúseností a informácií medzi členskými štátmi EÚ a prístupujúcimi krajinami, pričom zabezpečuje účasť občianskej spoločnosti na vnútroštátnej a miestnej úrovni a komplementárnosť s ostatnými medzinárodnými iniciatívami.

²⁹ Oznámenie *Národné stratégie integrácie Rómov: prvý krok pri implementácii rámca EÚ*, COM(226)2012 final, 26.5.2012 a sprievodný pracovný dokument útvarov Komisie SWD(2012)133.

zrýchlenie integrácie Rómov prostredníctvom právneho nástroja, ktorý prijme Rada,

- presadzovaním dvojstrannej a viacstrannej výmeny informácií s vnútroštátnymi kontaktnými miestami pre integráciu Rómov a ďalšími vnútroštátnymi orgánmi zapojenými do implementácie politických opatrení v oblasti začleňovania Rómov,
 - ďalšou revíziou pokroku v oblasti integrácie Rómov v kontexte stratégie Európa 2020, keďže integrácia Rómov má byť súčasťou celkového úsilia členských štátov v boji proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu, pri zvyšovaní zamestnanosti, znižovaní miery predčasného ukončovania školskej dochádzky a zvyšovaní dosiahnutej úrovne vzdelania,
 - zlepšením dialógu a spolupráce medzi všetkými zúčastnenými stranami na ďalšom zasadnutí európskej platformy pre začleňovanie Rómov,
 - monitorovaním implementácie smernice o rasovej rovnosti v administratívnych postupoch,
- (b) poskytovaním podpory prostredníctvom financovania z EÚ,
- doplnením vnútroštátnych zdrojov stanovením rámca podpory začleňovania marginalizovaných komún, k akým patria aj Rómovia, v členských štátoch v rokoch 2014 až 2020 z prostriedkov EÚ³⁰ [Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR), Európskeho sociálneho fondu (ESF) a Európskeho poľnohospodárskeho fondu pre rozvoj vidieka (EPFRV)], okrem toho je s cieľom zvýšenia pákového efektu investícií do integrácie Rómov potrebné podporiť aj využívanie zdrojov súkromného a tretieho sektora.
 - navrhnutím, aby niektoré členské štáty využívali investičnú prioritu „integrácia marginalizovaných komún, napríklad Rómov“, alebo stanovili konkrétne ciele súvisiace s integráciou trhu práce, prístupom k vzdelávaniu alebo sociálnym začlenením Rómov pre ďalšie programové obdobie, s cieľom zohľadniť zistenia európskeho semestra,
 - navrhnutím nového rámca politiky sociálnych investícií³¹ vychádzajúceho z troch prvkov³², ktorý by mohol prispieť k začleneniu Rómov.

Komisia vyzýva Európsky parlament, aby sa aktívne zúčastnil diskusie o návrhu odporúčania Rady o zlepšení efektívnosti opatrení na dosiahnutie integrácie Rómov.

³⁰ Pracovný dokument útvarov Komisie s názvom Prvky spoločného strategického rámca na roky 2014 až 2020 pre Európsky fond regionálneho rozvoja, Európsky sociálny fond, Kohézny fond, Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka a Európsky fond pre námorné otázky a rybné hospodárstvo zo 14.3.2012, SWD(2012) 61 final, časť II.

³¹ Oznámenie s názvom *K sociálnym investíciám do rastu a súdržnosti – vrátane realizácie Európskeho sociálneho fondu v rokoch 2014 – 2020*, COM(2013) 83 final; a odporúčanie Komisie s názvom „Investovať do detí: východisko z bludného kruhu znevýhodnenia“, COM(2013) 778 final, 20.2.2013.

³² Zabezpečenie lepších a udržateľnejších sociálnych systémov, v ktorých sa budú implementovať politiky aktivovania a realizácie a podporovať celoživotné sociálne investície.

Komisia bude každú jar podávať správu – najbližšia správa bude predložená v roku 2014 – Európskemu parlamentu a Rade o pokroku dosiahnutom v štyroch oblastiach (vzdelávanie, zamestnanosť, zdravotná starostlivosť a bývanie) na základe informácií poskytovaných členskými štátmi, údajov zozbieraných Agentúrou EÚ pre základné práva a príspevkov prijatých od organizácií občianskej spoločnosti. Výročné správy budú meradlom vynaloženého úsilia a dosiahnutého pokroku zo strany členských štátov v oblasti integrácie Rómov.

PRÍLOHA

Príklady činností súvisiacich so štrukturálnymi predpokladmi vykonávania

Príklad aktívneho zapojenia miestnych a regionálnych orgánov

V **Nemecku** prijala 7. augusta 2012 vláda spolkovej krajiny **Berlín** stratégiu o začleňovaní Rómov. Vyzýva sa v nej na vypracovanie regionálneho akčného plánu pre začleňovanie Rómov. Bola zriadená riadiaca skupina a rôzne zložky senátu vlády spolkovej krajiny Berlín a miestnych orgánov, ktoré sa zaoberajú rómskymi migrantmi. Tento regionálny akčný plán pomohla vypracovať občianska spoločnosť³³.

Príklady úzkej spolupráce s občianskou spoločnosťou

Vo **Francúzsku** zriadilo vnútroštátne kontaktné miesto pre Rómov vnútroštátnu monitorovaciu skupinu. Spolupracujú v nej združenia, zástupcovia rôznych zapojených ministerstiev a miestne subjekty. Skupina a jej štyri tematické podskupiny boli zriadené ako platforma na výmenu odborných poznatkov a dosahovanie konsenzu v oblasti opatrení, ktoré je potrebné ďalej prijať. Bude navrhovať opatrenia medziministerskému riadiacemu výboru zodpovednému za koordináciu implementácie stratégie Francúzska.

V **Lotyšsku** sa v októbri 2012 zverejnila výzva na predkladanie návrhov zameraná na úzku spoluprácu s rómskou komunitou. Táto výzva, financovaná štátom, je otvorená pre organizácie zastupujúce Rómov a je zameraná na podporu ich účasti v spoločnosti a zabezpečenie spolupráce medzi nimi a verejnými orgánmi (orgánmi miestnej správy a inými zúčastnenými stranami). K vybratým projektom budú patriť organizovanie praktických seminárov zameraných na prípravu projektov miestnej spolupráce, do ktorých sa zapoja všetky zúčastnené strany, a príprava platformy spolupráce medzi zamestnávateľmi a Rómami.

Príklady podpory stratégií primeranými finančnými prostriedkami

Bulharsko zriadilo medziministerskú pracovnú skupinu venovanú mobilizovaniu finančných prostriedkov EÚ na integráciu Rómov. Skupine predsedá ministerstvo pre hospodárenie s finančnými prostriedkami EÚ a skladá sa zo štátnych tajomníkov ministerstva, odborníkov z riadiacich orgánov a operačných programov a zástupcov mimovládnych rómskych organizácií. Zameriava sa na navrhovanie nástrojov a programov a overovanie opatrení plánovaných v rámci každého operačného programu. Pripraví prílohu k vnútroštátnej stratégii, v ktorej sa budú stanovovať činnosti a udržateľné financovanie na ich realizáciu. Táto príloha ešte nebola prijatá.

V **Maďarsku** boli na základe systému ukazovateľov stanoveného vo vnútroštátnom práve identifikované najviac znevýhodnené mikroregióny. Tieto mikroregióny trpia

³³

Berlínska stratégia začlenenia Rómov je k dispozícii na internetovej adrese: <http://www.parlament-berlin.de:8080/starweb/adis/citat/VT/17/DruckSachen/d17-0440.pdf>.

niekoľkými závažnými hospodárskymi problémami a problémami v oblasti zamestnanosti a infraštruktúry. Na ich rozvoj sa používajú ciele opatrenia pozostávajúce zo sociálnych intervencií, opatrení pre komunitu a rozvoj vidieka a služieb ľudských zdrojov.

Príklady spoľahlivých monitorovacích systémov

Maďarský monitorovací systém sa zameria na hodnotenie sociálneho vplyvu vnútroštátnej stratégie a sledovanie stavu jej implementácie. Systém sa skladá z týchto štyroch základných prvkov:

1. Súbor ukazovateľov na meranie zmien v spoločnosti zosúladených s cieľmi stanovenými vo vnútroštátnej stratégii.
2. Systém pravidelného podávania správ zavedený v spolupráci s externým medzinárodným konzultantom, ktorý je určený na monitorovanie toho, či sa uskutočnili opatrenia z akčného plánu.
3. Výskum,
4. Informačný systém o sociálnom začleňovaní, ktorý umožňuje zber údajov z rôznych politických oblastí. Budú ho využívať aj miestne orgány na prípravu plánov rovnakých príležitostí.

Estónsko uznalo potrebu podrobne zmapovať situáciu Rómov s cieľom určiť vhodné opatrenia na integráciu Rómov. Situácia Rómov sa preto posudzuje v prieskume realizovanom v rokoch 2012 až 2013. Cieľom je použiť zistenia z prieskumu na naplánovanie ďalších krokov stratégie.

Príklady boja proti diskriminácii

Španielsko realizovalo rôzne činnosti na vyškolenie policajných zložiek. V roku 2012 absolvovalo školenia v oblasti rovnakého zaobchádzania a diskriminácie na základe etnického pôvodu 158 regionálnych, miestnych a štátnych bezpečnostných zložiek.

V **Nemecku** sa spolková krajina Šlezvicko-Holštajnsko v roku 2012 rozhodla zmeniť svoju ústavu, s cieľom uznať Rómov a Sintov, ktorí sú nemeckými štátnymi príslušníkmi žijúcimi na jeho území, za etnickú menšinu.

V **Rumunsku** každoročne vyčleňujú osobitné miesta na štátnych stredných školách, stredných odborných školách a vysokých školách pre rómskych žiakov a študentov. Zatiaľ využilo výhody tejto formy pozitívnej činnosti 15 000 rómskych žiakov a študentov.